

İş Ahlâkı ve Değerler Eğitimi

Editör: Mustafa ÇAKMAK

Editör: Mustafa Çakmak

İş Ahlâkı ve Değerler Eğitimi

ISBN 978-605-241-011-0

DOI 10.14527/9786052410110

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2017, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. Ltd. Şti.ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik, kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye’de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindex.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000’in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Eylül 2017, Ankara

Yayın-Proje: Özlem Sağlam
Dizgi-Grafik Tasarım: Didem Kestek
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Ciltevi A.Ş.
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105
Yenimahalle/ANKARA
(0312 394 55 91)

Yayıncı Sertifika No: 14749
Matbaa Sertifika No: 26687

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Yayınevi Belgeç: 0312 435 44 60
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Dağıtım Belgeç: 0312 431 37 38
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

1.Bölüm: Ahlâk ve İnsan

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÇAKMAK

Giresun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi

2.Bölüm: İş Ahlâkı

Öğr. Gör. Kamil Ruhi ALBAYRAK

Giresun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Elemanı

3.Bölüm: Geleneksel Ahlâk Anlayışı ve Bu Anlayışa Etki Eden Eğitim Kurumları

Prof. Dr. Mustafa ŞANAL

Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

4.Bölüm: İş Ahlâkı Bağlamında Ahilik Teşkilatı

Yrd. Doç. Dr. Ali YILMAZ

Giresun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi

5.Bölüm: Kuramsal Ahlâk ve Yönetici Ahlâkı

Yrd. Doç. Dr. Mustafa TUNCER

Giresun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi

6.Bölüm: İş ve Ticaret Ahlâkı

Yrd. Doç. Dr. İhsan CORA

Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi

7.Bölüm: Değer Eğitimi Yaklaşımları

Arş. Gör. Hüseyin ALGUR

Giresun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim Elemanı

8.Bölüm: Değerler ve İnsan

Yrd. Doç. Dr. Can EKİZ

Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

9.Bölüm: Sanat, Edebiyat ve Değerler Eğitimi

Doç. Dr. Nazım ELMAS

Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

10.Bölüm: Kültürel Değerler ve Psikolojik İyilik

Prof. Dr. Enver SARI

Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

11.Bölüm: Değerler Eğitiminin Sosyal Kültürel Temelleri

Öğr. Gör. Ahmet GÜRSOY

Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Elemanı

12.Bölüm: Milli ve Manevi Değerlerimiz

Öğr. Gör. Recep YAĞCI

Giresun Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Elemanı

ÖNSÖZ

İnsanoğlu için son derece önemli iki kavram olan ahlâk ve değer, geçmişte olduğu gibi bugün de üzerinde konuşulmaya değer bir meselenin iki temel bileşeni olarak kabul edilebilir. Günümüz insanı, ahlâkın hayatın tüm alanlarında varlığını hissettirdiği ve değerlerin insanın çok önemli bir parçası olduğu bir dünyaya ihtiyaç duymaktadır. Oysa modern dünyanın bize milli, manevi ve insani birtakım değerlere sahip ahlâklı bireyler olmanın önemsendiği bir paradigma sunduğu ne yazık ki söylenemez. İyi ve erdemli bir insan olmanın değeri yerine, kendi çıkarını düşünen kurnaz bir insan olmanın önemi ön plana çıkarılmakta; bir başka deyişle önemli olan, değerli olana tercih edilmektedir.

İş Ahlâkı ve Değerler Eğitimi adlı bu kitap özellikle iş ahlâkı ve değer eğitiminin bir toplumun geleceğinde ne denli önemli olduğu bilincinden hareketle, böyle bir bilincin oluşmasına katkı sunma hedefine matuf olarak ortaya çıkmıştır. Üniversitemiz ahlâkın ve değer eğitiminin toplumumuz açısından ehemmiyetinin farkındadır. Bu nedenle Giresun Üniversitesi olarak bütün öğrencilerimizin “ahlâk ve değer” konusunda bir farkındalığa sahip olmalarını istemekteyiz. Böyle bir niyetin ürünü olan bu kitap, üniversitemizin farklı fakültelerinden ve farklı akademik altyapılara sahip yetkin akademisyenlerin iş birliği ile ortaya çıkmıştır. Kitabın oluşumuna katkı sunan üniversitemiz akademisyenlerine bu katkıları için şükranlarımızı sunuyorum.

Ahlâklılığı ve erdemliliği hayatın tüm alanlarına yayabilmiş ve onu kendisi için hayat düşturu haline getirmiş bir nesil umudumuzu canlı tutmaya devam etmeliyiz. Zira milli, manevi ve insani değerlere sahip genç nesillerin temelini oluşturduğu bir toplumun geleceğe umutla bakacağından ve insanlığa önemli katkılar sunacağından kuşku duymuyoruz.

Prof. Dr . Cevdet COŐKUN
Giresun Üniversitesi Rektörü

İÇİNDEKİLER

Bölümler ve Yazarları.....	iii
Önsöz	v
İçindekiler.....	vii

1. Bölüm

Ahlâk ve İnsan

Giriş.....	9
1. Ahlâk Teorileri.....	13
1.1. Normatif Ahlâk.....	13
1.1.1. Faydacı Ahlâk	13
1.1.2. Deontolojik Ahlâk.....	14
1.2. Analitik Ahlâk	19
1.3. Eleştirel Ahlâk.....	20
2. Din–Ahlâk İlişkisi	22
3. Ahlâk ve Modern Dünya	29
Sonuç.....	32
Kaynakça.....	35

2. Bölüm

İş Ahlâkı

Giriş.....	37
1. Tanımlar	38
2. İş Ahlâkının Önemi ve İş Ahlâkına Duyulan İhtiyaç	41
3. İş Ahlâkının Tarihsel Gelişimi.....	44
4. Temel Ahlâk İlkeleri.....	47
5. Ahlâk-Hukuk İlişkisi.....	49
6. Ahlâk-Adalet İlişkisi	49
7. İş Ahlâkının Kapsamı	51
8. İş Ahlâkı ile İlgili Bazı Temel Kavramlar	52
9. Genel Hatlarıyla İslam'da İş Ahlâkıyla İlgili Temel Prensipler	58
Kaynakça.....	63

3. Bölüm

Geleneksel Ahlâk Anlayışı ve Bu Anlayışa Etki Eden Eğitim Kurumları

Giriş.....	65
1. Geleneksel Ahlâk Anlayışının Temel Özellikleri	67
2. Sıbyan Mekteplerinin Geleneksel Ahlâk Anlayışının Gelişimine Etkisi.....	69
3. Mektebe “Âmin Alayı” ile Başlanır.....	71
4. Medreselerin Geleneksel Ahlâk Anlayışının Gelişimine Etkisi	72
5. Enderun Mektebinin Geleneksel Ahlâk Anlayışının Gelişimine Etkisi.....	74
6. Enderun’da Ahlâk ve Günlük Adâb-ı Muaşeret Kuralları.....	76
7. Ahilik Kurumunun Geleneksel Ahlâk Anlayışının Gelişimine Etkisi	78
8. Misafir Ağrlamak İçin Birbiri ile Kavga Eden Ahiler.....	81
9. Mescit ve Camilerin Geleneksel Ahlâk Anlayışının Gelişimine Etkisi	81
10. Mescit ve Camilerden Eğitim ve Konferans Yeri Olarak Yararlanılması	82
11. Mescit ve Camilerden Siyasi-Ahlâki Yer Olarak Yararlanılması.....	82
12. Güvenli Bir Emanet Bırakma Yeri: Camiler	83
13. Tekye ve Zaviyelerin Geleneksel Ahlâk Anlayışının Gelişimine Etkisi.....	83
14. Medrese-Tekye-Zaviye Birlikteliğinin Ortak Noktası: İnsan, Din ve Ahlâk.....	85
15. Vakıf Kurumunun Geleneksel Ahlâk Anlayışının Gelişimine Etkisi	85
Kaynakça.....	88

4. Bölüm

Ahilik ve İş Ahlâkı

Giriş.....	89
1. Ahiliğin Tarihçesi	90
2. Ahi Evran’ın Hayatı.....	91
3. Ahiliğin Amaçları.....	93
4. Ahilikte Meslek Eğitiminin Aşamaları	94
5. Fütüvvet ve Fütüvvetnâmeler.....	95
6. Ahilikte Esnaf Kurulları ve Toplantıları	97
7. Anadolu’yu Yurt Edinme ve Devletleşmede Ahiliğin Rolü	99

8. Ahilikte Eğitim-Öğretim	100
9. Ahiliğin Ortaya Çıkmasına Sebep Olan Etkenler	101
10. Ahiliğin Fonksiyonları.....	102
11. Otokontrol Müessesesi Olarak Ahilik	105
12. Ahilik ve İş Ahlâkı.....	106
13. Günümüz Problemlerinin Çözülmesinde Ahilik.....	109
Sonuç.....	111
Kaynakça.....	115

5. Bölüm

Kurumsal Ahlâk ve Yönetici Ahlâkı

Giriş.....	117
1. Kurumsal Ahlâk	118
2. Yönetimde Liyakat.....	120
3. Yönetilenlerin Yönetenlere Karşı Hakları	121
4. Yönetimde Yolsuzluk ve Yozlaşma	122
5. Hediye ve Rüşvet	125
6. Hesap Verebilirlik ve Etik.....	129
7. Yönetici Ahlâkı	130
8. Yönetimde Etik İlkeler ve Etik Dışı Davranışlar.....	133
Sonuç.....	138
Kaynakça.....	140

6. Bölüm

İş ve Ticaret Ahlâkı

Giriş.....	141
1. Genel Ahlâk ve İş Ahlâkı.....	142
2. Hediye ve Rüşvet Kavramları.....	143
3. Uluslararası Ticaret ve İş Ahlâkı	145
4. İş Ahlâkı Eğitimi.....	146
5. İş Ahlâkının Dayanması Gereken Temel Unsurlar	148
6. İş Ahlâkının Toplumsal Kalkınma ile İlişkisi	150

7. İşletmelerin İş Ahlâkı ile İlgili Sorumluluklarından Bazıları	156
8. Atasözlerimizde İş ve Ticaret Ahlâkı	165
Sonuç.....	167
Kaynakça	168

7. Bölüm

Değer Eğitimi Yaklaşımları

Giriş.....	169
1. Değer Aktarma Yaklaşımları.....	174
1.1. Değer Telkini.....	174
1.2. Davranış Değiştirme	176
2. Değer Geliştirme Yaklaşımları.....	178
2.1. Değer Açıklama	178
2.2. Değer Analizi	181
2.3. Ahlâki Muhakeme.....	183
3. Bütüncül Değerler Eğitimi	186
3.1. Adil Topluluk Okulları	187
3.2. Karakter Eğitimi	189
Sonuç.....	192
Kaynakça.....	193

8. Bölüm

Değerler ve İnsan

Giriş.....	195
1. Değer.....	196
1.1. Değerlerin Yapısı	198
1.2. Değeri Meydana Getiren Şey Nedir?	199
1.3. Farklı Alanlarda Karşımıza Çıkan Değerler	201
1.3.1. Evrensel Değerler	201
1.3.2. Milli Değerler.....	204
1.3.3. Dini değerler	207
1.3.4. Etik değerler	208

1.3.5. Ekolojik Değerler.....	209
2. Değer Alanının Problemleri	210
2.1 Estetik	210
2.2 Etik	214
Sonuç.....	217
Kaynakça.....	219

9. Bölüm

Sanat, Edebiyat ve Değerler Eğitimi

Giriş.....	221
1. İnsan ve İletişim.....	222
2. İletişimde Sanatın Önemi.....	224
3. Sanat ve İnsan	227
4. Edebiyat	233
5. Edebiyatın İşlevi	234
6. Sanat, Edebiyat ve Değerler Eğitimi	236
7. Değerler	236
8. Değerlerin Özellikleri	238
9. Değerlerin İşlevleri.....	239
10. Bazı Önemli Değerler	240
Kaynakça.....	243

10. Bölüm

Kültürel Değerler ve Psikolojik İyilik

Giriş.....	245
1. Kültürel Değerler	247
1.1. Hofstede'nin Kültür Boyut Kuramı	248
1.1.1. Güç Mesafesi	251
1.1.2. Bireysellik.....	251
1.1.3. Erkeksi/Kadınsı	252
1.1.4. Belirsizlikten Kaçınma.....	252
1.1.5. Uzun Vade Yönelim.....	253

1.1.6. Serbestliğe Karşı Sınırlanma	253
2. İyilik Hali	254
3. Öznel İyi Olma	257
4. Psikolojik İyilik	258
4.1. Diğerleriyle Olumlu İlişkiler	258
4.2. Otonomi/Özerklik	258
4.3. Çevresel Hâkimiyet	259
4.4. Bireysel Gelişim	259
4.5. Yaşam Amacı	259
4.6. Kendini Kabul	260
5. Kültürel Değerlerin İyi Oluş Üzerindeki Etkileri	260
6. Kültürel Değerlerin Psikolojik İyi Oluş Üzerindeki Etkileri	260
6.1. Güç Mesafesi Kültürel Değerinin Psikolojik İyi Oluş Üzerindeki Etkileri	261
6.2. Bireysellik/Toplulukçuluk Kültürel Değerinin Psikolojik İyi Oluş Üzerindeki Etkileri	263
6.3. Kadınsı/Erkeksi Kültürel Değerinin Psikolojik İyi Oluş Üzerindeki Etkileri	266
6.4. Belirsizlikten Kaçınma Kültürel Değerinin Psikolojik İyi Oluş Üzerindeki Etkileri	268
6.5. Kısa Vadecilik/Uzun Vadecilik Kültürel Değerinin Psikolojik İyi Oluş Üzerindeki Etkileri	271
6.6. Serbestliğe Karşı Sınırlama Kültürel Değerinin Psikolojik İyi Oluş Üzerindeki Etkileri	273
Sonuç	276
Kaynakça	278

11. Bölüm**Değerler Eğitiminin Sosyal Kültürel Temelleri**

Giriş.....	281
1. Toplum-Değer İlişkisi.....	281
1.1. Toplum Nedir?.....	281
1.2. Değerlerin Niteliği.....	283
1.3. Değerlerin Toplumsallığı	284
1.4. Değerlerin İşlevleri	285
1.5. Değerlerin Sınıflandırması.....	286
2. Değerlerin Kültürel Boyutu.....	288
2.1. Kültürü Oluşturan Özellikler	290
2.2. Dil ve Kültür.....	290
2.3. Norm ve Değer Yargıları.....	292
2.4. Töre/Örf-Adet.....	294
3. Toplumsallaşma-Eğitim.....	296
3.1. Sosyo-Kültürel Aidiyet.....	298
3.1.1. Ahlâk-Vicdan İlişkisi ve Değerler.	300
3.2. Sosyal Benlik/Sosyal Kimlik	301
3.2.1. Sosyal kişilik/Sosyal Ben	301
3.2.2. Sosyal kimlik/Sosyal kişilik ilişkisi.....	303
Kaynakça.....	307

12. Bölüm**Milli ve Manevi Değerlerimiz**

Giriş.....	309
1. Milli Değerlerimiz	311
1.1. Milli Şuur.....	312
1.2. Vatan ve Millet Sevgisi	312
1.3. İstiklal Marşı'na Saygı	313
1.4. Türk Bayrağına Saygı	314
1.5. Türkçeyi Doğru Kullanmak	315
1.6. Tarihi Mirasa Duyarlılık.....	316

1.7. Kültürel Mirasa Duyarlılık	317
1.8. Türk Büyüklerine Saygı	318
1.9. Şehitlik ve Gazilik	319
1.10. Aile Kurumuna Önem Vermek	320
1.11. Dayanışma	321
1.12. Misafirperverlik	322
1.13. Milli Bayramlarımız.....	322
2. Mânevi Değerlerimiz	323
2.1. Allah'ı Tanımak ve Sevmek	324
2.2. İlme ve Âlime Değer Vermek	325
2.3. Dürüst ve Doğru Olmak	325
2.4. Adaletli Olmak.....	326
2.5. Emaneti Korumak.....	327
2.6. Sabırlı Olmak	328
2.7. Affedici Olmak.....	330
2.8. Cömert Olmak.....	331
2.9. Yardımsever Olmak.....	331
2.10. Merhametli Olmak	332
2.11. İffetli Olmak	333
2.12. Kanaatkâr Olmak	334
2.13. Hoşgörülü Olmak.....	335
2.14. Alçakgönüllü Olmak.....	336
2.15. Temiz Olmak	337
2.16. Sözünde Durmak	338
2.17. Edep ve Hayâ Sahibi Olmak	339
Sonuç.....	340
Kaynakça.....	341

Yazarların Özgeçmişleri

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Çakmak	343
Öğr. Gör. Kamil Ruhi Albayrak.....	343
Prof. Dr. Mustafa Şanal.....	344
Yrd. Doç. Dr. Ali Yılmaz.....	344
Yrd. Doç. Dr. Mustafa Tuncer.....	345
Yrd. Doç. Dr. İhsan Cora.....	345
Arş. Gör. Hüseyin Algur.....	345
Yrd. Doç. Dr. Can Ekiz	346
Doç. Dr. Nazım Elmas	346
Prof. Dr. Enver Sarı	347
Öğr. Gör. Ahmet Gürsoy.....	348
Öğr. Gör. Recep Yağcı	348

GİRİŞ

Ahlâk ve değer kavramları çok sık kullandığımız, fakat içeriği ile ilgili derinlikli düşüncelere sahip olmadığımız birbiriyle ilişkili iki kavramdır. Oysa günümüz dünyasında belki de en çok ihtiyaç duyduğumuz şey, potansiyel olarak sahip olduğumuz ahlâkın ve süreç içinde kazandığımız değerlerin karakterimizi ve hayata bakışımızı şekillendirmesidir. Fakat bu, o kadar kolay elde edilebilir bir hedef değildir. Zira değer üreten ve bunu aktaran bir varlık olarak insan, bu hedefe ulaşmak için dünyada birlikte yaşadığı diğer canlılardan farkını ortaya koyabilmelidir. İçgüdüsel olarak sahip olduğumuz nitelikler, bizim hayatta kalmamıza yardım ediyor olsa da ahlâklı ve değer sahibi varlıklara dönüşmemiz için yeterli değildir. Bu nedenle değer sahibi ahlâklı bir insan olmak ve bunun için çabalamak bilinçli bir tercihtir. İşte bu tercih insanı değerli kılmaktadır.

Toplumsal bir varlık olarak insanın sosyalleşme sürecinde edindiği geleneksel ahlâkî değerler kuşkusuz önemlidir. Bu değerler insanın hayata bakışını ve onun yaşam biçimini büyük ölçüde etkiler. Fakat insan bu değerleri özümlediğinde ve hayatının bir parçası haline getirebildiğinde; yani neyi niçin yaptığının farkında olduğunda gerçek anlamda insan olma vasfını kazanmış olur. Ahlâkî değerlerin insanın tüm hayatını kuşatması beklenir. Ahlâklılığı veya erdemliliği insan hayatında çok dar bir alanına hasretmek veya onu belirli davranış kalıplarına sıkıştırmak ahlâkı doğru anlamının önündeki bariyerlerden biridir. Çünkü önemli erdemlere sahip ahlâklı insan olma azmi, bireyin özel hayatında, toplumsal yaşamında, iş hayatında, tarlada, fabrikada ve okulda, yani hayatının tüm alanları için vazgeçilmezdir.

Bir toplumun gerçek anlamda bir medeniyet inşa etmesi, ahlâkın bu toplumun yaşamının tüm katmanlarında varlık bulmasına bağlıdır. Özellikle kendine ait değerler üretmiş ve bunu insanlığa hediye etmiş medeniyetler, ahlâkı kendileri

için motive edici bir güç olarak değerlendirmişlerdir. İslam medeniyeti en parlak dönemlerini değer sahibi ahlâklı insanların benliğinde yaşamıştır. Peygamberimiz Hz. Muhammed İslam'ı tebliğ ederken insanların kalbine giden bir yol bulabilmişse; bu başarı onun hayatın tüm alanlarını kuşatan ahlâk timsali oluşuyla ilişkilidir. İnsanlar doğal olarak ancak ahlâkından emin oldukları kişinin söylediklerine güvenirlere. Günümüz Müslümanları medeniyetlerini örnek alınacak bir medeniyete dönüştürebilecek bir ufka sahiplerse, bunu ancak değerlerinin farkında olan ahlâklı insanların varlığı ile başarabileceklerdir. Erdemli bir toplum hayali, ancak erdemli insanların varlığı ile gerçekliğe dönüşebilir. Toplumların; erdem sahibi yöneticiler, memurlar, iş adamları, işçiler, öğretmenler, öğrenciler, sanatçılar, yazarlar, doktorlar, mühendisler, esnaflar ve çiftçiler vb. gibi toplumun farklı katmanlarından insanlara ihtiyacı olduğu açıktır. Bu durumda, erdemli bir toplumun ortaya çıkması için ahlâk ve değer eğitimi önem kazanmakta ve bu eğitimin ne şekilde hayata geçirileceği konusu gündeme gelmektedir.

İş Ahlâkı ve Değerler Eğitimi adını verdiğimiz bu kitap, birbiriyle yakından ilişkili ahlâk ve değer kavramları temelinde bir tartışmaya odaklanmaktadır. Ahlâkın özellikle iş ve meslek hayatı açısından anlamı, birtakım değerlerin insanın karakterinde nasıl yer edebileceği ve bu değerlerin yeni nesillere nasıl aktarılabilceği meseleleri temel tartışma konularıdır. Ayrıca iş ahlâkı ve değerler eğitiminin; tarihimiz, eğitim kurumlarımız, geleneklerimiz, dilimiz ve kültürümüz açısından anlamı üzerinde durulması bir meseledir. Bu meselenin kitabın ana eksenini oluşturduğu söylenebilir. Kitap, isminden de anlaşılacağı üzere, temel olarak iki ana bölüm olarak planlanmıştır. İlk altı bölümün konu başlıkları özellikle iş ve meslek ahlâkı ile ilgiliyken, sonraki altı bölümdeki konu başlıkları değer eğitiminin bireysel, sosyal, kültürel ve dinî boyutlarına odaklanmaktadır.

Araştırma alanları farklı olan akademisyenlerin kaleminden çıkan bu kitap, iş ahlâkı ve değer eğitimi kavramları merkezli on iki bölümden oluşmaktadır. Doğal olarak her bölüm, kendi yazarının anlatım tarzı ve yazım karakterini yansıtmaktadır. Bu durumun okuyucu açısından hem olumlu hem de olumsuz yönleri olduğu açıktır. Farklı kalemlerden çıkan bölümler okuyucuya meseleye farklı açılardan bakma fırsatını vermekte ve bu durum kitaba bir özgünlük katmaktadır. Fakat diğer taraftan bölüm yazarlarının farklı akademik altyapıları, ilgi alanları ve yazım karakterleri kitabın bir bütünlük oluşturmasını ve onun akıcılığını ister istemez etkileyebilmektedir. Her biri farklı bir akademisyen tarafından kaleme alınan on iki makale, ahlâk ve değer kavramlarını merkeze alıyor olmakla birlikte okuyucuya farklı içerikler sunmaktadır. Bölümlerin bu farklı içeriklerine özetle değinmek kitabın genel bir resmini çizmek açısından faydalı olabilir.

Kitabın birinci bölümünü Mustafa Çakmak'ın "Ahlâk ve İnsan" başlıklı çalışması oluşturmaktadır. Bu bölüm ahlâk meselesine kavramsal bir giriş niteliğindedir. Bölümde öncelikle ahlâka ait temel kavramlar incelenmekte; ahlâk, etik, ahlâk felsefesi gibi kavramlarının ne anlama geldiği üzerinde durulmaktadır. Bölüm ayrıca, "İnsan niçin ahlâklı olmalıdır?" ve "İnsanda var olduğu kabul edilen ahlâklılığın kaynağı nedir?" sorularına cevap aramaktadır. Bölümde tarih boyunca ahlâkın kaynağına dair ortaya konulmuş farklı ahlâk teorileri üzerinde durulmakta ve özetle bu teorilerin temel iddiaların neler olduğuna değinilmektedir. Ayrıca mesele hem felsefi hem de teolojik olarak değerlendirilmeye çalışılarak insanın ahlâkla olan ilişkisine dair genel bir perspektif sunulmaktadır. Bu bağlamda ahlâkın din ile olan ilişkisi ve onun modern dünya açısından nasıl bir anlama sahip olması gerektiği konuları bölümün diğer önemli parçalarını oluşturmaktadır. Kitabın bu ilk bölümünde Çakmak'ın ahlâka dair teorik bir altyapı sunma hedefi taşıdığı söylenebilir.

Kitaptaki ikinci bölüm iş ahlâkı konusuna bir giriş niteliğindedir. Kâmil Ruhi Albayrak'ın "İş Ahlâkı" isimli bu çalışmasının iş ve meslek ahlâkına dair tatmin edici bir çerçeve çizdiği söylenebilir. Çalışma ayrıca iş ve meslek ahlâkına dair önemli bilgiler ve yerinde tespitler içermektedir. Yazar'a göre diğer sosyal organizasyonlarda olduğu gibi kurumsal müesseselerde veya diğer ortamlarda emek sarf eden, çalışan ve üreten bireylerin de buldukları ortamda yatay veya dikey çeşitli temasları olmaktadır. Düzenli ve verimli bir hareket sahası oluşturmak için iş ortamının tüm bileşenlerini senkronize halde çalıştıracak tüm tarafların haklarını koruyacak ve maksimum faydayı temin edecek çeşitli ilkelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bunlar iş ahlâkı ilkeleridir. Albayrak'ın bu çalışması, inandığımız ahlâkî ilkeler ile yaptığımız iş veya sahip olduğumuz meslek arasındaki ilişkiyi doğru kurmak açısından ufuk açıcı değerlendirmeler sunmaktadır.

Kitabın üçüncü bölümünü oluşturan "Geleneksel Ahlâk Anlayışı ve Bu Anlayışa Etki Eden Eğitim Kurumları" başlıklı çalışmanın sahibi Mustafa Şanal, bu topraklarda İslam ahlâkının kökleşmesine önemli katkı sağlayan eğitim kurumlarının niteliklerini ele almaktadır. Bu çalışmada, geleneksel ahlâk anlayışının şekillenmesinde ve kitlelere aktarımında domino taşı mahiyetinde katalizör görevini üstlenen sıbyan mekteplerinin, Enderun mektebinin, Ahi teşkilatının, tekke ve zaviyelerin, mescit ve camilerin, vakıf kurumunun etkisinin neler olduğu ve bu etkinin nasıl ortaya çıktığı hususunun tespiti üzerinde durulmaktadır. Şanal, ahlâkî değerlerin bireylerin karakterlerinde yer etmesinde ve bu değerlerin aktarılmasında katkısı olan tarihimizdeki önemli eğitim kurumlarına atıfta bulunarak, ahlâkî sorunların çözümlerini yine kendi geleneğimiz içinde bulunabileceği kanaatini dile getirmektedir.

Kitabın dördüncü bölümünü Ali Yılmaz'ın "İş Ahlâkı Bağlamında Ahilik Teşkilatı" adlı çalışması oluşturmaktadır. Yılmaz, geleneğimizdeki Ahilik teşkilatının meslek etiği açısından önemini vurgulamakta ve onun ahlâklı bireylerin ortaya çıkışına katkısına dikkat çekmektedir. Zira Ahilik teşkilatı; ahlâkla sanatın, konukseverlikle cömertliğin sentezini iyi yaparak fertlerin eğitim, sosyal ve ekonomik durumlarıyla ilgilenmiştir. Anadolu'ya yerleşen Türklere hem yerleşme aşamasında ve yeni hayata adapte olmalarında hem de iş ve meslek sahibi olmalarında yardımcı olmuştur. Ayrıca Ahiliğin Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında oynadığı rol yadsınamaz. Diğer taraftan, iç güvenliğin sağlanması, göç eden Türklerin Anadolu'ya uyumlarının kolaylaştırılması ve gayri müslimlerin icra ettikleri sanat ve meslekleri geliştirip rekabet ortamı yaratarak ayakta kalmalarının sağlanması, Ahilik teşkilatının önemli işlevlerindedir. Bu bölüm okuyucuya, medeniyetimiz için bir iftihar vesilesi olan Ahilik teşkilatının günümüz kurumları için ne denli iyi bir örnek olabileceğini göstermesi açısından dikkate değerdir.

Mustafa Tunçer'in "Kurumsal Ahlâk ve Yönetici Ahlâkı" başlıklı çalışması kitabın beşinci bölümü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölümde özellikle kurumsal nitelikli çalışma alanlarında ahlâkın nasıl bir etkiye sahip olacağına odaklanılmaktadır. En genel olarak, kurumsal çalışma hayatındaki davranışlara yön veren, onlara rehberlik eden ahlâkî değerler ve standartların tümüne kurumsal etik denilmektedir. Her meslek erbabı veya herhangi bir kurumda yönetici veya çalışan konumundaki kimselerden bu değerlere ve standartlara göre hareket etmesi beklenir. Zira iş ahlâkına, kurumsal ilke ve esaslara göre hareket etmeyen bireyler yalnız kendi itibarlarına değil, ilgili mesleğin veya kurumun itibarına da zarar verir. Tunçer'e göre asıl hedef, kurumlarda yozlaşmaya yol açan kural ve yaşantıları ortadan kaldırmak ve mevcut ortamı etik davranışların sergilenebileceği bir alana çevirebilmek olmalıdır. Bu noktada başta yöneticiler olmak üzere herkese önemli görevler düşmektedir.

Kitaptaki altıncı bölüm "İş ve Ticaret Ahlâkı" başlığını taşımaktadır. Bölümün yazarı İhsan Cora, iş hayatında ahlâkî ilkelere sahip işletmelerin kısa vadede olmasa bile orta ve uzun vadede kazançlı çıkacaklarını düşünmektedir. Günümüzde toplumların mal ve hizmet ihtiyacını karşılayan işletmeler arasındaki rekabet son derece şiddetlenmiştir. Bu rekabet yarışında işletmeler kapitalist iktisat sisteminin de etkisiyle iş ve ticaret ahlâkına uygun olmayan fırsatçı politikalara başvurumaktadırlar. Yazar'a göre bu tür politikalar, işletmelerin kısa vadede kârlılığını arttırsa bile uzun dönemde bütün topluma ve paydaşlarına zarar verdiği gibi kendi iflasına da sebep olabilir. Halbuki stratejik düşünen bir işletme yöneticisi politikalarını uzun dönem kârlılığı üzerine kurmalıdır. Çünkü artık işletmelerin pazarda tutunabilmesi için rakiplerinden farklı ama üstün özelliklerinin olması gerekmektedir.

tedir. İşte bu noktada işletmeler her konuda iş ve ticaret ahlâkına uygun politikalar geliştirerek paydaşlarının beğenilerini kazanıp rakiplerinin önüne geçebilirler. Cora, iş hayatında ahlâkî değerleri esas alan ticari girişimlerin piyasadaki rekabet açısından dezavantajlı olmayıp, uzun vadede çok daha avantajlı bir konuma sahip olabilecekleri kanaatindedir.

Kitabın yedinci bölümünde değer eğitimiyle ilgili farklı bakış açılarını konu alan bir çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma kitabın değer kavramına odaklandığı ikinci ana bölümünün başlangıcı niteliğindedir. Hüseyin Algur, “Değer Eğitimi Yaklaşımları” başlıklı bu çalışmada değerlerin nasıl öğretileceğine dair literatürde öne çıkan yaklaşımları ortaya koymakta ve değerlendirmektedir. Algur, bu yaklaşımları üç ana başlık altında inceler: Bunlardan birincisi, “Değer aktarma yaklaşımları”dır. Bu yaklaşımlar, genel olarak önceden belirlenen ve doğru kabul edilen birtakım değerlerin öğretmen merkezli olarak öğrenciye aktarılmasını esas alır. İkincisi, “Değer geliştirme yaklaşımları”dır. Bu yaklaşımlar, bireyin kendi değerlerini kendisinin belirlediği ve sürece daha fazla katıldığı, hümanist ve bilişsel kuramlara dayanan yaklaşımlardır. Üçüncüsü ise “Bütüncül değerler eğitimi yaklaşımları”dır. Bu yaklaşım değer aktarma ve değer geliştirme yaklaşımlarını göz önünde bulundurarak daha kapsayıcı bir eğitimi öngörür. Değerlerin yeni nesillere aktarılması her ne kadar geleneksel yaşam içinde kısmen mümkün olabiliyorsa da planlı bir eğitimin bu değerlerin daha sistemli bir şekilde aktarılması açısından önemi yadsınamaz. Özlemi duyulan toplumun ortaya çıkması açısından değer eğitiminin niteliği son derece önemlidir. Algur’un bu çalışması, değer eğitimi dair ortaya konmuş teorilerle ilgili genel bir çerçeve çizerek kitaba önemli bir katkı sunmaktadır.

Can Ekiz’in “Değerler ve İnsan” başlıklı çalışması kitabın sekizinci bölümünü oluşturmaktadır. Değer-değerler meselesine kavramsal bir giriş niteliği taşıyan bu bölümde, değerlere ait temel kavramlar irdelenmekte, değerlerin ne anlama geldiği, değer kavramına hangi problemlere odaklanarak yaklaşıldığı tartışılmaktadır. Bölümde ayrıca entelektüel bakış açısıyla değer alanının evrenselliği, milliliği, dinliliği ve çevresel niteliği üzerinde durulmaktadır. Ekiz, değeri genel olarak etik ve estetik alt başlıklarıyla ele almakta, yaşamımızın siyaset, eğitim, bilim ve meslek gibi alanlarına da doğrudan etkide bulunduğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Kitabın bu bölümünün ayrırcı özelliği değerlerle ilgili teorik bir alt yapı sunuyor oluşudur.

Dokuzuncu bölümü Nazım Elmas’ın “Hukuk, Sanat, Edebiyat ve Değerler Eğitimi” başlıklı çalışması oluşturmaktadır. Yazar, bu bölümde değerlerin aktarımında edebiyat ve sanatın ne denli etkin araçlar olabileceklerine dair yaklaşımlar sunmaktadır. Toplumsal hayatın vazgeçilmez unsuru olarak kabul edilen değerler

toplum düzeninin ve ahengin sağlanmasında önemli bir vasıtaadır. Zira toplumu var eden ilkelerin neler olacağı bireylerin mutabakatı ile ancak ortaya konulabilir. İnsanların birbirleriyle münasebetlerinde ölçü olarak kabullenecekleri esaslar, uyulması halinde herkesi memnun eden bir işleve sahiptirler. Elmas'a göre bu bağlam içinde edebiyatın ve sanatın gücü dikkate alındığında değerlerin bu vasıtalarla çok etkin bir şekilde aktarılacağı kesindir. Sanatın büyüğü dünyası içine yerleştirilen fikirlerin insana ulaşması ve kalıcı olması söz konusudur. Fikri etkileyici hale getirmek ona sindirilen estetik unsurlarla mümkün olmaktadır. Bu bölümde dil, edebiyat ve sanatın değerlerin yeni nesillere aktarılmasındaki önemine dikkat çeken Elmas, meseleye farklı boyut kazandırmaktadır.

“Kültürel Değerler ve Psikolojik İyi” başlıklı makalenin oluşturduğu onuncu bölüm Enver Sarı tarafından kaleme alınmıştır. Yazarımız kendi akademik altyapısına uygun olarak psikolojik iyi oluş ile kültürel değerler arasındaki ilişkiye vurgu yapmaktadır. Sarı'ya göre kültürel değerler toplumda kabul edilir davranışları belirler; kabul edilir davranışlar ise psikolojik iyi oluş üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bireyselcilik ve toplulukçuluk içinde yaşanan kültürde bireyin kendine uygun bir pozisyon geliştirmesi zorunludur. Toplulukçu bir kültürde özerk davranışlar göstermek toplumla çatışma yaratabilir. Ataerkil kültürlerde kazanmak, başarmak öncelikli, anaerkil kültürlerde ise sevgi ve huzur önceliklidir. Bir başka ifadeyle, ataerkil kültürde maddiyat, anaerkil kültürde ise maneviyat ön plandadır. Psikolojik iyi oluş ancak maddi bir dünyadan manevi değerlere geçiş ile mümkün olabilir. Ayrıca içinde yaşanan sosyal sistemin fırsatlar sağlaması psikolojik iyi oluşu etkileyen önemli bir etmendir. Serbestliğe karşı sınırlama kültürel değeri, özellikle psikolojik iyi oluşun bireysel gelişim etmeni üzerinde etkilidir. Sarı'nın; kültürel değerlerin tüm boyutlarının psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisinin altını çiziyor oluşu değer psikolojik tarafına yaptığı katkı açısından dikkate değer görünmektedir.

On birinci bölüm değerler eğitiminin toplum üzerindeki kültürel etkilerine odaklanmaktadır. Ahmet Gürsoy'un kaleminden çıkan “Değerler Eğitiminin Sosyal Kültürel Temelleri” başlıklı bu çalışma, değer eğitimi toplumsallaşma sürecinin önemli bir parçası olarak görmektedir. Gürsoy, değerler eğitiminin sosyal boyutunu, toplumu var eden öğelerin oluşturduğu kanaatindedir. Ona göre toplumsal yapı, salt statü ve rollerden oluşmaz. Elbette her sosyal davranışın/rolün gerisinde onu destekleyen değerler vardır. Bunlar sosyal yapının bağdaştırıcısı değerlerdir. Aynı şekilde her statü, ister kazanılmış olsun isterse verili olsun değer yüklüdür. Yine hayatın özünü oluşturan ve bütün yaşamı kuşatan örf ve adetler, değer içeriklidir. Sosyal kişilik, yurttaşlık bilincinden doğar. Yurttaş olarak kişinin kendisine nüfuz eden ve bu kişiliği oluşturan temel öğrenilmiş davranışlar, -kültür

de dâhil- değerler örüntüsünden başkası değildir. Bu durumda değerler eğitimi hem yurttaşlık hem sosyal kişilik ve hem de toplumsal kültürün aktarılması bakımından toplumsal var oluşun ana meselesi olarak görülebilir. Bölüm boyunca Gürsoy'un değer eğitimi ile toplumların kültürel dokusu arasında kurduğu bağ dikkate değerdir.

Kitabın on ikinci ve son bölümü toplumumuz için vazgeçilmez olan milli ve manevi değerlerimizi konu almaktadır. Recep Yağcı "Milli ve Manevi Değerlerimiz" başlıklı çalışmasında, bir milletin varlığını sürdürmesinde ve bir medeniyet olarak ortaya çıkışında maddi unsurların yanında manevi değerlerin de önemine vurgu yapmaktadır. Yazar'a göre yüce dinimiz İslam'da somut şeklini bulan manevi değerlerimiz ile milli kültürümüz adeta bütünleşmiştir. Sevgi, saygı, hoşgörü, dayanışma, yardımlaşma ve fedakarlığın geliştirilmesinde, toplum hayatımızın ahenkli ve sağlam bir şekilde devam ettirilmesinde, gençlerimizin ve çocuklarımızın yetiştirilmesinde, milli ve manevi değerlerimizin katkısı büyüktür. Özellikle genç kuşakları bu değerler çerçevesinde eğitmek ve yetiştirmek oldukça önemlidir. Çünkü gençlerin milli ve manevi değerlerinden habersiz olmaları, dini ve ahlâki değerlerden uzaklaşmaları, örf ve adetlerimize uymayan davranışları benimsemelerine, zararlı akım ve alışkanlıkların tuzağına düşmelerine yol açmaktadır.

Bu kitap, nitelikli bir toplumun ancak ahlâkları bireylerden oluşabileceği temel tezinden hareket ederek, erdem sahibi ahlâkları insanların bir millet için ne denli önemli olduğu gerçeğinin altını çizmektedir. Ahlâkları ve değer sahibi insanların bu dünyayı daha yaşanılır hale getireceğinde kuşku yoktur. Fakat bu nitelikteki insanların yetiştirilmesi ayrıca üzerinde durulması gereken önemli bir meseledir. Ahlâkın ve erdemliliğinin hayatın tüm alanlarında varlığını hissettirdiği bir dünya hayali kurmak ve bunun için çaba harcamak, iyi insanlarda aranması gereken en temel vasıf olmalıdır. Zira Allah'ın bu yolda çaba harcayanların çabalarını boşa çıkarmayacağına dair inancımız tamdır.

Yrd. Doç. Dr. Mustafa Çakmak

Editör

1. BÖLÜM

AHLÂK VE İNSAN

Giriş

Ahlâk insan olmakla ilgili bir durumdur. Ahlâkın ne olduğu, nasıl anlaşılması gerektiği ve hayatımıza ne tür bir etkisinin olabileceği tartışmasının anlamı, Ahlâkî bir potansiyel ile yaratılmış olmamızla ilişkilendirilebilir. Yani insanoğlu ancak Ahlâkî değerlere sahip olduğunda insanlığının farkına varabilir. Bu yönüyle Ahlâkın doğru ve derinlikli olarak anlaşılmaya ihtiyacı olduğu açıktır. Bu bölümün temel hedefi, Ahlâkî bir bütün olarak irdelemek, üzerinde düşünülebilir bir mesele olduğunu vurgulamak ve her bireyin bizzat kendisinin Ahlâklı olmaktan ne anladığını kendisine sormasını sağlamaktır. Bölüm genel bir girişten sonra, Ahlâk teorilerine değinecek, ardından din-Ahlâk ilişkisi üzerinde yoğunlaşacak ve son olarak Ahlâkın modern dünyada ifade ettiği anlam üzerinde durmaya çalışacaktır. Bunlardan her biri ayrı bir kitap konusu olabilecek genişlikte meseleler olmakla birlikte, bu çalışmadaki asıl hedef Ahlâka dair genel bir çerçeve çizmektir.

Ahlâk meselesi tartışılmaya başlandığında Ahlâk ve etik kavramlarının ne olduğu ve nasıl tanımlanabilecekleri sorularının öncelikle gündeme gelmesi gayet doğaldır. Zira bu iki kavramın içeriği ve aralarındaki ilişkiyi yerli yerine oturtmak

doğru bir tartışmanın ön şartı gibi görünmektedir. Ahlâk, Arapça “*hulk*” kökünden, etik ise Yunanca “*ethos*” sözcüğünden türemiştir. Aslında her iki kavram da huy, mizaç, karakter, gelenek, töre gibi anlamlara gelmektedir (Pieper, 1999, s. 21). Fakat her ne kadar bu iki kavramın anlam köklerinde bir özdeşlikten bahsedilebilir olsa da günümüzdeki kullanımları açısından bazı farklılıklar taşıdığı da görmezden gelinemez.

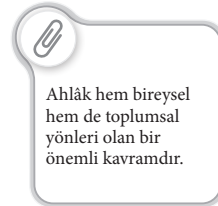
Ahlâk, tarih boyunca tüm insanların zihinlerini meşgul eden önemli meselelerden biri olmuştur.

Genel anlamda Ahlâk, insanların davranışlarını ve birbirleriyle olan ilişkilerini düzenlemek amacıyla oluşturulmuş bir değerler sistemi olarak tanımlanır. Etik ise felsefenin bir alt disiplini olarak Ahlâkî terim ve kavramlar ile Ahlâkî önermelerin anlamı ve birbiri ile ilişkisini ve bunların nasıl temellendirildiği meseleleri üzerinde durur. Başka bir deyişle, Ahlâk pratiğe ve davranışa dönük bir anlama sahipken, etik Ahlâkın daha çok teorisi ile meşgul olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında etik, Ahlâklı oluşun veya Ahlâklılığın felsefesidir. Ahlâk ve etik arasındaki bu farklılığın altını çizmekle birlikte, dilin pratik kullanımında Ahlâk felsefesi ile etiğin paralel anlamlar içerdiği söylenebilir (Baer, 2005, s. 479). Diğer taraftan, etik kavramı son dönemlerde meslek Ahlâkı yerine sıkça kullanılır hale gelmiştir. Ayrıca etik, daha çok bireysellikten uzak kurumsal faaliyetlerin düzenini ifade etmek için de kullanılır. Bu bağlamda “medya etiği”, “bioetik”, “tıp etiği”, “çevre etiği” ve “siyasi etik” gibi kavramsallaştırmalar sıkça görünür olmaya başlamıştır.

Ahlâk kavramı temel olarak bir bireyin hayatında olan veya bir toplum tarafından benimsenmiş davranışlar toplamını ifade eder. Ayrıca, bir şahsın veya toplumun yaşamında etkin olan davranış düzenini ifade etmek de için kullanılır. Ahlâk, olması gerekeni ifade ettiği ve kurallar koyduğu için doğası gereği normatif (kural koyucu) bir nitelik taşır. Yani Ahlâk nasıl insanlar olmamız gerektiğine dair kurallar ortaya koyar. Her insan kısmen veya bütünüyle kurulu bir düzen içinde hayatını sürdürdüğü için Ahlâk, insan hayatının vazgeçilmez tamamlayıcı bir parçasıdır. Ahlâk, davranış düzeni olması nedeniyle, genel olarak bu düzenin ‘iyi’ ve ‘kötü’ olanından bahsetmek anlamlı olduğu gibi, bir insanın hayatında verdiği kararlar ve gerçekleştirdiği eylemler için de ‘iyi’ ve ‘kötü’ sıfatı kullanılabilir. ‘İyi Ahlâk’ ve ‘kötü Ahlâk’ tabirleri bu bağlamda anlaşılmalıdır (Görgün, 2010c, s. 7).

Ahlâk tek başına bir disiplin olmakla birlikte aynı zamanda pek çok bilim dalının kesiştiği ortak bir alandır. Ahlâk hem psikoloji hem sosyoloji hem de teoloji ve felsefe ile sıkı bir ilişki içindedir. Ahlâkî davranış düzenini bireylerin iç dünyasını dikkate alarak ve özellikle de insanların biyolojik gelişimini takip ederek ele almaya Ahlâk psikolojisi denir. Bu düzenin toplum tarafından benimsenmiş olması açısından kişi üzerindeki etkisini ele almak Ahlâk sosyolojisi olarak tanımlanabilir. Ahlâkî davranış ilkelerinin neler olduğu ve bunlar arasındaki düzenin niteliğini ele almaya ise Ahlâk felsefesi adı verilir.

Hem bireysel hem de toplumsal tarafları olan Ahlâkın ayrıca, ‘iç Ahlâk’ ve ‘dış Ahlâk’ olarak tanımlanabilecek iki farklı boyutuna dikkat çekmek gerekir. Toplumun ve özelle ailenin bireye hediye ettiği değerler “dış Ahlâk” olarak tanımlanır. Fakat sadece dış Ahlâk insanın gerçek anlamda Ahlâklı bir insana dönüşmesinde yeterli olmayabilir. Dola-

yısıyla toplumun hediyesi olan bu Ahlâkın, insanda “iç Ahlâk” olarak tanımlanan vicdanı beslemesi beklenir. Bu durum gerçekleştiğinde dış Ahlâk ancak değerli hale gelir. Eğer Ahlâk toplumsal olanla sınırlanır ve bireyin bu sınırların dışına çıkmasına izin verilmezse, insanın kendinin gerçekleştirme alanı olan Ahlâk, bi-zatihi kısıtlayıcı bir mekanizmaya dönüşebilir (Poyraz, 2015, s. 64). Bu nedenle değerli olan şey, bireyin miras olarak sahip olduğu Ahlâkî değerlere kendinden bir şeyler katabilmesidir. Bir başka deyişle, bireyden beklenen şey, ortaya koyduğu davranışta Ahlâkî bir bilince sahip olmasıdır. Yoksa bilinç olmaksızın, kişinin toplumda kabul görmüş bazı davranış kalıplarına uygun hareket etmesi kendi başına değerli değildir.

Kişiden kişiye, toplumdaki topluma değişen bir değerler sistemi olarak Ahlâkın herhangi bir standardının olup olmadığı tarih boyunca önemli bir tartışma konusu olmuştur: “Acaba bütün insanların hayatında etkin olan ve onları Ahlâkî anlamda bir davranış düzenine sevk eden ilkeler ve değerler bütününden bahsedebilir miyiz?” Bu ilkelerin ne olduğuna dair Ahlâk felsefesinde önemli teoriler ortaya konmuş, fakat diğer taraftan bazı düşünürler böyle bir ilkeler bütünü söz konusu olamayacağını iddia etmişlerdir. Öyle ki, Ahlâkî davranış biçimleri arasında makul bir tercih yapılmasının mümkün olamayacağı, insanların bütün kararlarının sonuçta iyi ve kötü anlamda eşdeğer olduğu savunulmuştur. Bu yaklaşım, Ahlâkî görecelik (rölativizm) olarak isimlendirilir. Fakat böyle bir göreceliğin Ahlâkın varlığına yönelik bir tehdidi de beraberinde getireceği açıktır. Zira bu durumda üzerinde ittifak edebileceğimiz hiçbir Ahlâkî ilke veya davranış kalmayacaktır. Ahlâkî göreceliği savunmak, ilk bakışta insanların özgürlüklerini savunmak gibi gözükabilir. Ancak Ahlâkî bir standardın olmadığı herhangi bir toplumda, hiçbir insanın özgürlüğünden bahsedilemeyeceği için, Ahlâkî göreceliğin bir özgürlüğü değil, Ahlâkî bir savrulmayı beraberinde getirebileceği ihtimali yadsınamaz (Görgün, 2010c, ss. 23-24).

Örneğin “İnsan öldürmek kötüdür” yargısını ele alalım. Şurası açıktır ki, bu yargı herhangi bir toplumdaki etkin bazı insanların belirlediği keyfi bir değer değil, aksine tarihi tecrübelerden süzölmüş nesnel bir tespittir. Bu yargıya şöyle itiraz edilebilir: “Geçmişte bazı ilkel kabilelerde ‘dul bir kadını öldürmek iyidir’ yargısı mevcuttur; dolayısıyla insan öldürme eyleminin kötülüğüne dair evrensel bir doğrudan bahsedilemez.” Fakat bu itiraza şöyle cevap vermek mümkündür: Ahlâkî anlamdaki nesnellik ile bilimsel anlamdaki nesnellik sanıldığı gibi tümüyle birbirinden farklı değildir. Zira yukarıda ifade edildiği üzere bazı uç örneklerden yola çıkılarak Ahlâkın göreceliğine delil getirilemez. Örneğin, geçmişte dünyanın tepsi şeklinde olduğunun kabul edilmesi bugün dünyanın yuvarlak şeklinin bilimsel açıklamasının nesnel doğruluğuna engel değildir. Bu bağlamda, tarihin bir döneminde veya günümüzde dünyanın bazı istisnâ bölgelerinde cinayetin Ahlâken